

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

BACHELOROPPGAVE

Studieprogram:
Lektorutdanning trinn 8.–13. - master

Vår 2023

Forfatter: Axel Boe Flydal

Veileder: Tyson Ashley Retz

Tittel på bacheloroppgaven: Nietzsche og nazistene. En kort sammenligning

Engelsk tittel: Nietzsche and the Nazis, a comparison

Emneord:
Idehistorie
Tysk Historie
Mellomkrigstiden
Friedrich Nietzsche
Nasjonal sosialismens historie

Antall ord: 7893

Antall vedlegg/annet: 1

Stavanger, Axel Boe Flydal
15.05.2023

Nietzsche og nazistene.

En kort sammenligning

Innhold

Innledning til oppgaven.....	1
Nietzsches syn på politikk og demokrati.....	3
Kristendom og jødedom	8
Nazistenes syn på politikk og demokrati.....	12
Nazistenes syn på kristendom og jødedom	15
Konklusjon	19
Litteraturliste	21

Innledning til oppgaven

Denne bacheloroppgaven skrives innen temaet idehistorie. Jeg har valgt å avgrense tidsrammen i oppgaven til en periode på siste del av 1800-tallet og perioden fra 1920-1945. I denne oppgaven vil jeg undersøke eventuelle likheter og forskjeller mellom tankene og ideene til den tyske filosofen Friedrich Nietzsche (1844 – 1900) og ideologien til Det nasjonalsosialistiske tyske arbeiderparti (NSDAP), heretter kalt nazistpartiet. Grunnen til at jeg vil se på nettopp dette i denne oppgaven er nok på grunn at Nietzsche er en av Tysklands mest berømte filosofer og ble som illustrert senere brukt av nazismen i legitimerende retning uten noen måte å forsvare seg og sitt navn på. Jeg vil spesielt se nærmere på Nietzsches filosofi og tanker innen temaene politikk, kristendom og jødedom. Denne oppgaven vil dermed undersøke om det er likheter eller ulikheter i synspunktene til filosofen og det tyske nazistpartiet. Eller om man kan finne en klar korrelasjon mellom hva Friedrich Nietzsche skrev til hva nazistene i ettertid gjennomførte. Noen av undertemaene jeg kommer til å se spesifikt på vil være partenes syn på demokrati, organisering av staten, jøder, jødedommen og kristendommen. Disse undertemaene er noe som står ideologisk/filosofisk ganske sentralt for begge parter og er tema som begge parter har uttrykt relativt klare meninger om. Med bakgrunn i en interesse for filosofen Nietzsche og hans bøker har jeg prøvd å skrive en oppgave om tankegodset til Nietzsche sammenlignet med de tyske nazistenes, da det ofte beskrives at nazistene hadde en fascinasjon og gjorde forsøk på å mytologisere Nietzsches verker.¹ Det virket også som om nazistene forsøkte å fortolke Nietzsche og flere av de andre store tyske filosofene fra 1700- og 1800-tallet, som Schopenhauer og Kant, i en legitimerende retning. Dette er noe vi kan se i Adolf Hitlers besøk til Nietzsche-museet i 1934. Der lot Hitler seg fotografere sammen med en byste av Nietzsche. Bildet ble brukt i et PR-stunt i forsøket på å mytologisere hans egen nasjonalsosialistiske bevegelse.²

¹ Max, Whyte. «The Uses and Abuses of Nietzsche in the Third Reich: Alfred Baeumler's' Heroic Realism» Hentet 21.03.2023. <https://www.jstor.org/stable/pdf/30036502>

²Jacob Golomb and Robert S Wistrich, *Nietzsche, godfather of fascism?: On the uses and abuses of a philosophy* (Princeton: Princeton University Press, 2009). Side 14

Adolf Hitler stirrer på en byste av Friedrich Nietzsche på et besøk i Nietzsche museet i 1934, bildet er fotografert av Heinrich Hoffman. Opphavsrett tilhører Bayerische *Staatsbibliothek Munich/Fotoarchiv Hoffman*

Dette passer også med en historie om at Hitler angivelig skal ha gitt Italias fascistiske leder Benito Mussolini et komplett sett med Nietzsches tekster i gave for å illustrere Tysklands overlegne filosofiske tradisjon. Det samme forsøket på å legitimere nasjonalsosialismen gjennom Nietzsches filosofi ser vi når en ledende nazisttopp Alfred Rosenberg uttalte dette sitatet i 1944 i anledning av 100-årsjubelet til Nietzsches fødselsdag: «in a truly historical sense, the National socialist movement eclipses the rest of the world, much as Nietzsche, the individual, eclipsed the power of his times»³ Dette sitatet er lett tolke i den retningen at nazistene forsøkte å mytologisere Nietzsche samtidig som de ønsket å dra paralleller mellom Nietzsche og nazistpartiet. Også deler av det vitenskapelige akademia rundt Nietzsche har stilt seg spørsmål rundt hvordan denne filosofen hadde orientert seg om han hadde levd i Tyskland på 1930-40-tallet? Dette spørsmålet stiller nazisten og filosofiprofessoren Alfred Bäumler seg. Bäumler velger så å tolke Nietzsche i ett veldig fascistisk og nazistisk syn, han går faktisk så langt i dette at han kaller Hitler og nazistene som et slags Nietzscheansk eksperiment, hvor

³ Golomb and Wistrich, *Nietzsche, godfather of fascism?: On the uses and abuses of a philosophy*. Side 14-15

Hitler går inn som den sterke politiske lederen Nietzsche flere ganger har rost.⁴ Disse sterke lederne som Nietzsche har rost gjelder blant annet Napoleon Bonaparte og Julius Cæsar som begge er karakterer Nietzsche har gitt ros i flere av sine bøker. På den andre siden av skalaen har vi den tysk-amerikanske filosofen Walter Kaufman som har forsøkt for å separere Nietzsche fra nazismen, han går dypere inn på forskjellene mellom mannen og den politiske ideologien, Kaufmans holdning er det som har blitt den ledende teorien i det moderne akademien, den baserer seg på at Nietzsche fort ville tatt sterk avstand fra Nazistenes antisemittisme og sterke nasjonalisme. Samtidig som han verdsatte individets mulighet til å være seg selv i stedet for å måtte avfinne seg med en autoritær stats livsfornektende regler. Men det betyr fortsatt ikke at det ikke finnes noe hold i Baüman påstander rundt Nietzsche⁵. Dette kommer vi til å se nærmere på utover i teksten. Ut fra disse eksemplene på nazistenes fascinasjon for Nietzsche, vil problemstillingen jeg stiller meg selv i denne oppgaven være: å sammenligne likheter og forskjeller mellom Nietzsche og nazistenes holdninger innenfor politikk og religion.

Nietzsches syn på politikk og demokrati

Når man skal se på Friedrich Nietzsche (som resten av oppgaven blir omtalt som Nietzsche) fra ett politisk standpunkt, må vi først lokalisere hvilken politisk periode han befant seg i. Han ble født i 1844, noe som betyr at hans oppvekst i det daværende prøyssiske keiserriket mest sannsynlig ble dypt preget av revolusjonsåret 1848, hvor nasjonalistiske og demokratiske bevegelser gjorde seg gjeldene i flere av Europas hovedsteder. Dette inkluderte Berlin hvor den prøyssiske keiseren innbitt måtte godkjenne økte politiske og sosiale rettigheter til menn flest. Dette var en av de mildere reaksjonene på dette året, i Østerrike måtte keiseren flykte fra Wien, og i Frankrike ble kong Ludvig Fillip avsatt av revolusjonære.⁶ Selv om den tyske politiske revolusjonen til slutt ble slått tilbake og flere av løftene keiseren ga til de revolusjonære ikke ble holdt, ble likevel Tyskland satt på sporet mot en stat som ble stadig mere demokratisk.⁷ Når dette er det politiske bakteppet for oppveksten til Friedrich Nietzsche, medførte nok denne politiske hendelsen, samt en økende demokratisering av Tyskland, til at Friedrich Nietzsche meget sannsynlig var svært bevisst denne politiske konteksten. Derfor er

⁴ Golomb and Wistrich, *Nietzsche, godfather of fascism?: On the uses and abuses of a philosophy*. Side 231

⁵ Golomb and Wistrich, *Nietzsche, godfather of fascism?: On the uses and abuses of a philosophy*. Side 231-233

⁶ Jonathan Bromley, *Russia 1848-1917*, (Oxford: Heinemann, 2002). Side 14

⁷ Martin Kitchen. *A History of Modern Germany: 1800 to the Present*. (Chichester: John Wiley & Sons, 2011), Side 69

det spennende å se på hvordan Friedrich Nietzsches politiske forfatterskap er en generell motstand og kritikk av demokrati og demokratisk tankegang. Denne kritikken utvikler seg utover i forfatterskapet hans, og Nietzsche blir stadig mere og mere negativ rundt datidens demokrati.⁸ Dette er noe vi kan finne flere sitater på, ett av de klareste eksemplet på dette vil være: «Våre institusjoner duger ikke lengre ... Demokratisme har alltid vært den organiserende kraftens nedgangsform: allerede i *Menneskelig altfor menneskelig* betegnet jeg det moderne demokratiet samt alle dets halvheter, eksempelvis «det tyske riket», som statens forfallsform... eller som Russland, den *eneste* europeiske makten som har varighet i kroppen, som kan vente, som fortsatt kan love noe, - Russland som mot-begrep til det jammerlig europeiske småstateriet og den nervøsiteten, som med grunnleggelsen av det tyske riket er trådt inn i en kritisk tilstand... Hele vesten har ikke lenger de instinktene som institusjoner vokser ut av, som fremtid vokser ut av: intet passer kanskje derfor dårligere for dens «moderne ånd»»⁹ I dette lengre utdraget fra *Avgudenens Ragnarokk* avdekkes Nietzsches syn på denne økende demokratiseringen av Europa og dets institusjoner. Han anser demokratiet som et forfall, fra tidligere styreformert som opplyst og aristokratiet som gjerne medfulgte despotismen. Han setter så ofte opp demokrati som massens tyranni, dette vil si at ved å gi massene (arbeider og middelklassen) mere makt vil dette tilsi at staten også stagnerer i middelmådighet og holder geniene nede. Det å støtte opp under geniene, som for i alle fall for den tidlige Nietzsche (Nietzsche i hans første bøker) er selve meningen med livet, vil da i et utviklet demokrati bli satt tilbake for ideer som likhet og egalitarisme. Han nevner også Russland i dette utdraget. Russland var på denne tiden ett av de minst liberale landene i Europa, og ett av de få landene som var nærest urørt av folkerevolusjonene i 1848.¹⁰ Russland på denne tiden sto som en ganske ensom bastion mot liberalisme og demokratiske ideer. De holdt også denne linjen helt frem til 1905, noe som ikke ga Nietzsche rett i hans poeng om at «Russland var den eneste europeiske makten som har varighet i kroppen». Det vil dermed være påfallende å tenke at nettopp denne «opplyste» despotismen, gjerne med en øverste monark som styrte landet, var den ideelle styringsformen for Nietzsche. Jeg tar meg nå friheten til å kunne regne med at han i teorien ikke hadde vært en motstander av denne

⁸ Siemens, Herman W. "Nietzsche's Critique of Democracy (1870—1886)." *Journal of Nietzsche Studies* 38, no. 1 (2009) Side 20-21 <https://www.jstor.org/stable/20717973>

⁹ Friedrich Nietzsche. *Avgudenens Ragnarok, Eller Hvordan Man Filosoferer Med Hammeren*. (Oslo: Spartacus forlag, (2013) Side 87

¹⁰ Bromley, *Russia 1848-1917*. Side 9

styringsformen så lenge ett av hans såkalt genier var denne monarken. Han har omtalt seg som en stor tilhenger av Julius Cæsar og Napoleon,¹¹ noe som ikke gjør det usannsynlig at han var tilhenger av ett slags opplyst diktatur som er bygd opp rundt de han kaller genier. Han har også nedskrevet denne aforismen kalt *Min utopi* som går dypere inn i hvordan ett slik samfunn hadde sett ut. «Min utopi. – I en bedre samfunnsordning vil tungarbeidet og livets nød falle på den som lider minst av det, altså på den sløveste – deretter skrittvis oppover til den som er mest følsom for lidelsens høyeste, mest sublime varianter, og som derfor lider selv under de største lettelsene i livet.»¹² Dette samfunnet vil nok minne om en slags form for sosialisme hvor samtlige mennesker skal få en tilpasset bør å bære for samfunnets beste, til tross for at Nietzsche er en sterk motstander av sosialisme. Dette samfunnet er nok også bygget rundt geniet som er de menneskene Nietzsche ville sagt er mest følsom for lidelsen, men også de med en enorm gjennomførings- og skaperkraft. Dette er i tråd med hva han har ment tidligere rundt at geniet aldri kan være fornøyd eller tilfreds, men må lide for å oppnå genistatus. Her kan man også være tilbøyelig for at Nietzsche gjennom det meste av sitt liv slet med fysiske plager og lidelser, men dette sitatet og tolkningen må under ingen omstendighet klassifisere Nietzsche som en sosialist.

Han er meget vanskelig å plassere på det politiske spekteret, noe vi får se i aforismen Misunnelse og latskap, «De to motstanderpartiene, sosialistpartiet og nasjonalistpartiet – eller hvordan nå partinavnene lyder rundt omkring i de forskjellige landene -, er hverandre verdige. Misunnelse og latskap er de bevegende kreftene i begge partiene. I sosialistenes leir ønsker man å arbeide så lite som mulig med hendene, hos nasjonalistene vil man unngå arbeid med hodet. De hater og misunner fremragende mennesker, individer som sprenger rammene som er satt for deres liv, og som ikke godvillig marsjerer i samlet tropp når staten vil oppnå en massevirkning. Sosialistene hater den bedre, ytre sett mer gunstige stilte samfunnskasten, hvis egentlige oppgave, nemlig frembringelsen av de høyere kulturgodene, gjør det indre livet desto mye mer vanskelig og smertefullt.»¹³ I dette utdraget ser vi Nietzsches litt forenklete synspunkt på både sosialistpartiene og nasjonalistpartiene som vokste frem i de fleste landene i Europa mot slutten av 1800-tallet. Hans kritikk av sosialistene er noe vi definitivt kan bruke i argumentasjonen rundt hvordan han på ingen måte ønsker et klasseløst samfunn, men kan

¹¹ Nietzsche, *Avgudenes Ragnarok, Eller Hvordan Man Filosoferer Med Hammeren* Side 91-94

¹² Friedrich Nietzsche, *Menneskelig, alt for menneskelig – en bok for frie ånder*, (Oslo: Spartacus Forlag, 2013). side 250

¹³ Nietzsche, *Menneskelig, alt for menneskelig – en bok for frie ånder*, side 263

tydelig stille seg bak ett aristokrati. Fjerningen av adel og aristokrati og målet om et egalitært samfunn har vært en kjernesak for venstresiden i det politiske spektrum helt tilbake til den franske revolusjonen, og var fortsatt en kjernesak for de fleste sosialistpartiene på denne tiden.¹⁴ Dette ville være med å hemme de høyerestående menneskene og geniene. Dette ville altså gå imot Nietzsches drøm om ett samfunn som støttet oppunder geniene istedenfor å hemme de. Geniene ville altså være disse høyerestående menneskene som Nietzsche snakket om og ønsket at et samfunn bygget opp rundt. Nietzsches kritikk av nasjonalistene i denne aforismen er spesielt interessant når man ser på vår problemstilling rundt nazismen, når han skriver at: «De hater og misunner fremragende mennesker, individer som sprenger rammene som er satt for deres liv, og som ikke godvillig marsjerer i samlet tropp når staten vil oppnå en massevirkning», så kan denne kritikken settes direkte opp mot de senere ideologiene fascisme og autoritære regimer slik som nazistene i Tyskland. Særlig den siste delen av kritikken som omhandler menneskets mulighet til å protestere og gjøre motstand mot staten, sammenfaller ikke med hvordan nazistene strukturerte sin totalitære ettparti-stat etter de hadde kommet til makten. Det kunne derfor være sannsynlig at Nietzsche ville være en motstander av hvordan den tyske naziststaten slo hardt ned på meningsmotstandere. Forholdet mellom stat og enkeltindivid er en viktig del av Nietzsches politikk og han var gjennom hele sitt forfatterskap svært kritisk til et for skjevfordelt forhold mellom disse to partene, dermed vil vi ha problemer med å se at Nietzsche ville vært begeistret, eller i det hele tatt støttet oppunder en så autoritær stat som Hitlers Nazi-Tyskland. Dette er nok ikke eksklusivt for autoritære/totalitære stater på høyresiden av det politiske skalaen. Dette gjelder nok også stater på venstresiden som han tidligere har gjort en kritikk av. Dette gjelder særs sosialister som han la for hat gjennom hele sitt forfatterskap, og som en person som vokst opp i Tysklands høyere samfunnslag. Hans far jobbet i en protestantisk kirke og stammet fra den lavere delen av den prøyssiske adelen¹⁵. Det kan nok spekuleres i at en av grunnene til hans sterke misnøye mot sosialismen, er hans egen oppvekst i de øvre samfunnslagene i Tyskland. Det var ikke bare demokrati som styreform som ikke satt rett for Nietzsche, men også flere av det vi i dagens Norge vil kalle demokratiske ideal som: likestilling mellom kjønnene, dette var noe Nietzsche så sterkt ned på. Dette har han dedikert ett helt kapittel til i *Menneskelig altfor menneskelig*, kapittelet bærer navnet, "Kvinner og barn". Den måten han har kategorisert disse

¹⁴ Michael Newman. *Socialism : A Very Short Introduction*. (Oxford: Oxford University Press, 2005.) Side 17

¹⁵ Julian Young, *Friedrich Nietzsche: A philosophical biography* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010). Side 4

to begrepene, kvinner og barn, sammen på, sier nok ganske mye om hans syn på kvinner. Han går så videre med en ganske kvinnefiendtlig tirade utover i kapittelet, det første eksempelet jeg bruker er «Noen menn har sukket over bortføringen av sine kvinner; de fleste over at ingen ville kidnappe dem»¹⁶ «Kan kvinner overhodet være rettferdige, når de er så vant til å elske, til straks å føle for noe og mot noe? Av den grunn er de også sjeldnere mere opptatt av saker, mer av personer Således oppstår det ikke en ubetydelig fare dersom de overlates ansvaret for politikk og enkelte deler av vitenskapen (for eksempel historie). For hva kunne være sjeldnere enn en kvinne som virkelig visste hva vitenskap er? De beste nærer i sitt skjød til og med en hemmelig ringeakt mot den, som om de av en eller annen grunn skulle stå høyt hevet over den.»¹⁷ Disse to sitatene er svært forskjellige, i den første setter Nietzsche ekteskapet under lupen, med hva jeg vil tolke som et halvveis forsøk på humor, men også gjør ett forsøk på å poengtere hvordan ekteskap lett kan føre til mannens irritasjon og manglende frihetsfølelse. Det kan også være greit å nevne at Nietzsches eget forhold til kvinner var svært blandet, de to mest innflytelsesrike kvinnene i hans liv var nok hans mor og søster som fikk ansvaret for han etter sammenbruddet hans senere i livet, dette var to kvinner han virkelig ikke likte og beskrev sin selvbiografi *Ecce Homo* på denne måten: «Når jeg leter etter min dypeste motsetning, den uforutsette vulgariteten i alle instinkter, finner jeg bare min mor og søster. Å tro meg beslektet med slike middelmådigheter var en krenkelse av min guddommelighet. Den behandling jeg har vært gjenstand for fra min mor og søster gir meg uutsigelig gru»¹⁸ Denne aforismen som omhandler hans syn på sine kvinnelige slektninger, altså hans mor og søster. Aforismen setter dem i et meget nedlatende lys, om denne kritikken kommer på grunn av behandlingen han fikk av dem eller om det er en mer symptomatisk del av kvinnesynet hans vites ikke, men det virker åpenbart at han aldri fikk noen større form for kjærlighet for disse to kvinnene frem mot sin død. Etter at moren døde ble det utelukkende søsteren Elisabeth som fikk ansvaret for Nietzsche, Elisabeth var en rendyrket anti-semitt og i senere del av livet et medlem i NSDAP. Denne antisemittismen var nok ett av skjæringspunktene mellom Friedrich og Elisabeth. Elisabeth dro i 1886 for å starte opp en anti-semittisk koloni i Paraguay. Hun inviterte selvfølgelig broren med, men Friedrich avsto på grunn av at dette ikke ville passe for en anti-anti-semitt som han.¹⁹ Elisabeth gikk senere i

¹⁶ Nietzsche, "Menneskelig, alt for menneskelig—en bok for frie ånder, side 222

¹⁷ Nietzsche, "Menneskelig, alt for menneskelig—en bok for frie ånder, side 229

¹⁸ Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo : Hvordan Man Blir Det Man Er*. Ecce Homo. (Oslo: Spartacus, 2013.) Side 19

¹⁹ Young, *Friedrich Nietzsche: A philosophical biography*. Side 435

Friedrichs liv også inn å redigerte og omskrev flere av de siste utgivelsene til Friedrich, dette gjelder blant annet *Viljen til makt* og ironisk nok *Ecce Homo*. Dette er noen av grunnene til at hans siste verker gjerne blir sett på som de mest høyrevridde av hans verker.²⁰ Disse verkene har i senere tid blitt i stor grad restaurert til hva Nietzsche selv skrev.

Kristendom og jødedom

Kristendom er ett tema som Nietzsche skrev om i en økende grad utover i sitt forfatterskap. Særlig i hans bøker som f eks *Antikrist*, er boken nærmest i sin helhet dedikert til å kritisere både kristendommen som religion og det han anser som kristne verdier. Han anser først og fremst kristendommen som meget livsfornektene, altså at man gjennom å være en troende og praktiserende kristen påtar seg forskjellige livsregler og dogmer som gjør livet mere undertrykkende. Nietzsche var altså meget kritisk til flere av disse verdiene han anså som kristne. «Kristendommen har berøvet oss fruktene av den antikke kultur, den har igjen senere berøvet oss fruktene fra den islamske kultur. Spanias vidunderlige mauriske kulturverden ... Hvorfor? Fordi den hadde fornemme instinkter, fordi den hadde maskuline instinkter å takke for sin tilblivelse, fordi den sa Ja til livet inkludert det mauriske livets sjeldne og raffinerte kostbarheter! ... Korsfarerne bekjempet senere noe av det som ville være mere anstendig for dem å kaste seg i støvet for»²¹ Han viser her til kristendommen som kulturfrarøvende, dette går inn i hans gjennomgående fascinasjon for den greske kulturen som han mente var ett høydepunkt for vestlig kultur. Siden antikken og med kristendommens inntog som vestens ledende religion har kulturen vært i et evig forfall. Dette sammenligner han opp mot de muslimske maurerne i Spania, i denne sammenligningen viser han til at kristendommen er i en særstilling i europeisk historie og at denne særstillingen har ført til et kulturelt forfall, dette forfallet har hatt små avbrekk i for eksempel renessansen i nord-Italia hvor mennesket begynte å stå mere i fokus, og maurerne i Spania. Dette sitatet jeg har beskrevet ovenfor er nok av det mere neddempede ytringer Nietzsche gir utløp for i *Antikrist*. Mot slutten av boken utgir han sin Lov mot kristendom. Dette er syv lover eller bud mot kristendom, som inneholder lover og regler som ifølge Nietzsche skal utslette kristendommen fra verdens

²⁰ Young, *Friedrich Nietzsche: A philosophical biography*. Side 554

²¹ Friedrich Nietzsche, *Antikrist : Forbannelse over Kristendommen*. (Oslo: Spartacus, 2013.) side 79

overflate, han gir her beskrivelser av at kristne hellige steder skal rives fra hverandre sten for sten, og det skal settes ut giftige slanger i ruinene av disse helligdommen. Dette er nok ikke bare ment som en veileder, men også symbolsk. Prester skulle man utvise til bare de mest ugjestmilde ørkenene og de som skulle dele bord med en prest skulle ekskommuniseres fra samfunnet. Han ønsket ikke bare at vi skulle gå fysisk til verks på kristendommen, men også kristne ord skulle endre mening, han skriver ordet: gud skulle være det groveste skjellsord som man kunne bruke.²² Dette er nok det mest ekstreme Nietzsche skrev angående religion, men den samme tonen går igjen i mye av boken hans, han angriper både kristendom som religion og oppsatte stråmenn som er ment å representere datidens kristne. Han differensierte også mellom katolikker og protestanter, «Det ser ut som katolisismen tilhører de latinske folkeslagene langt inderligere enn kristendommen tilhører oss nordeuropeere. Følgelig betyr vantro noe helt annet i katolsk land enn i protestantiske – nemlig ett slags opprør mot folkets egen ånd, mens vantro hos oss betyr nærmest en tilbakevending til folkets ånd (eller åndløshet). Vi nordboere stammer utvilsomt fra barbariske folkeslag.»²³ Dette sitatet er relativt dekkende for hvordan Nietzsche differensierte mellom katolisismen og protestantismen. Han anser katolisismen som det eldst og kanskje mest autentiske av disse to retningene. Samtidig blir mye av protestantismen farget av Luther og av den tids relevante nasjonalånd. Han skrev at Luther blant annet var meget preget av den tyske nasjonalånden «Luther, denne «mest veltalende» og mest ubeskjedne bonde som Tyskland har fostret. ... men Luther, bonden, ville det helt annerledes, dette var ikke tysk nok for han. Han ville fremfor alt tale selv, tale usjenert med sin «gud» ... nå vel, det gjorde han nå også.»²⁴ Nietzsche som var meget aristokratisk anlagt vil nok i dette sitatet forsøke å virke nedlatende over at en bonde som var farget av sin tids tyske nasjonalånd kunne skape disse store omveltningene innenfor den kristne kirken. Han skriver i senere verker hvordan hvert menneske skal ha sin rolle i samfunnet og derifra kan vi tolke det slik at Luther nok skulle holde seg utenfor kirkelig politikk og stå ved sin last, altså på bondegården. Dette vil nok også i Nietzsches øyne være ett argument å bruke mot protestantismen, nemlig at en av deres grunnleggere i Tyskland var en bonde. Nietzsche var ikke bare en opposent mot kristne figurer, men også sterkt imot flere av de kristne verdiene. En av disse som han var sterkest imot var det han definerte som medlidenhet. Dette var også det han kaller for livsfrarøvende,

²² Nietzsche, *Antikrist : Forbannelse over Kristendommen*. side 83-84:

²³ Friedrich Nietzsche, *Hinsides Godt Og Ondt : Forspill Til En Fremtidsfilosofi*. (Oslo: Spartacus, 2013). Side 66

²⁴ Friedrich Nietzsche, *Moralens genealogi: et stridsskrift* (Oslo: Spartacus, 2013). Side 153

dette skriver han omfattende rundt i *Antikrist* «Medlidenhet står i motsetning til de styrkende effekter som forøker livsfølelsens energi: Den virker depressivt, man mister kraft når man lider med ... Lidelsen selv blir smittsom gjennom medlidelse ... Man har våget å kalle medlidenheten for en dyd (- i enhver fornem moral gjelder den som svakhet -): man har gått videre, man har gjort det til *Dyden*, grunnen og utgangspunktet til enhver dyd,»²⁵ Gjennom deler av denne aforismen får vi ett klarere syn på Nietzsches tanker rundt medlidenhet. Han så på det som en av de mest livsfornekterne delene av kristendommen, det å frivillig påta seg mere lidelse enn nødvendig var ifølge Nietzsche ikke sunt for hverken kropp eller sjel. Det kan også være greit å ha i bakhodet nemlig det at Nietzsche selv slet med store helseplager gjennom mye av sitt forfatterskap,²⁶ dette kan nok ha ført til at han selv har følt andres medlidenhet på kroppen, dette kan nok ha ført til denne intense negative holdningen rundt medlidenhet. Han snakker så videre i *Ecce Homo* om hvor viktig det er å «utnytte» eventuelle helseplager. Han skriver at på grunn av hans dårlige syn måtte han gå ifra å skrive sidelange aforismer som i hans første bøker, til å mestre det å skrive kortere aforismer, noe som er tydelige hvis man leser hans to første bøker: *Tragediens Fødsel* og *Om våre dannelsesintuisjoners fremtid*. Deretter beveger han seg mot kortere afosimer, som er den formen han er mest kjent for gjennom sitt forfatterskap. Denne litterære overgangen gjør at vi kan se at han tar avstand fra denne medlidenheten, «det som ikke dreper han, gjør han sterkere»²⁷ han forsøker å gjøre det beste ut av sin fysiske situasjon noe som ville vært det motsatte av selvmedlidenheten han kunne lagt seg i.

Når vi senere skal sammenligne Nietzsche med nazistenes synspunkt rundt kristendommen vil vi også trenge å gå dypere inn i hans forhold til jødedommen. Dette forholdet kan anses som mere komplekst enn hans syn på kristendommen, han er i mye større grad positiv til jødedommen særlig i forhold til de andre store religionene. Han var positiv til at jødene har bidratt til europeisk kultur «Mange ting, både på godt og ondt, og fremfor alt èn ting, som er best og verst på samme tid: den store stil i moralen, de uendelige fordringer fryktelighet og majestet, de uendelige, de moralske problemers hele romantikk og opphøydhed – og følgelig nettopp den mest tiltrekkende, overstadige og utsøkte del av de fargespill og forførelser til livet som gløder utover den europeiske kulturens himmel, dens aftenhimmel. Vi artister blant

²⁵ Nietzsche, *Antikrist : Forbannelse over Kristendommen*, side 9-10

²⁶ Nietzsche, *Ecce Homo : Hvordan Man Blir Det Man Er*. Side 75

²⁷ Nietzsche, *Ecce Homo : Hvordan Man Blir Det Man Er*, Side 17

tilskuere og filosofer er derfor jødene – takknemlige»²⁸ Vi ser her en klar respekt Nietzsche har for jødene og jødiske tradisjoner, vi kan også lese en klar positivisme for jødene gjennom sitat som dette hvor han klart beskriver hvordan de bidrar til den store europeiske kulturen. Særlig hvis du postulerer dette mot hvordan nazistene brukt enhver mulighet de hadde til å trække jødene ned istedenfor som Nietzsche gjorde, nemlig å løfte og oppjustere jødisk kultur i positive ordelag og fremhever at jødisk kultur er en viktig og fremstående del av den europeiske kulturhistorien. Dette ser vi også videre i *Hinsides godt og Ondt* «Man må ta det med på kjøpet når et folk som lider og vil lide av nasjonal nervefeber og politisk ærgjerrighet -, trekker mange slags skyer og forstyrrelser over ånden, kort sagt opplever små anfall av fordømmelser. Hos tyskere i dag finnes f.eks. snart den antifranske dumhet, snart den antijødiske... og hva de kalles, alle sammen, de små tåkedotter på den tyske ånd og samvittighet... Jeg har enda ikke møtt noen tyskere som har vært velvillig innstilt til jødene. Selv om den egentlige antisemittismen blir ubetinget avist av alle forsiktige og politiske mennesker, så retter denne forsiktigheten og politikken ikke mot denne følelestypen selv, men bare mot dens farlige utvekster og overdrivelser.»²⁹ Her tar Nietzsche et standpunkt rundt diskriminering av minoriteter i Tyskland rundt den tiden han levde. Dette virker som det gjelder både nasjonale minoriteter som franskmenn og religiøse minoriteter som jøder. Han kaller altså diskriminering mot disse folkegrupper for en fordømmelse og gjengir hvordan et folk kan havne i en slik situasjon. Han beskriver også hva slags mennesker som blir antatt å være immun mot å bli et diskriminerende menneske, det vil enten være de forsiktige eller de politiske menneskene. Disse vil være hevet over antisemittisme eller grupperinger. Dette var noe Nietzsche var en tilhenger av, nemlig å ikke bli for påvirket av andre, men heller overgå din samtid som han kalte det. Dette vil bety at man skal forsøke å leve i en mere tidløs forstand hvor man heller vender seg mot store filosofiske spørsmål enn å bry seg for mye om hva folkeopinionen sier i dette spesifikke øyeblikket. Han fortsetter så videre i aforismen: «Det er det ydeligste uttrykk for og tegn på ett allment instinkt som man bør lytt til, og som man må handle etter. «ikke slipp nye jøder inn i landet! Steng dørene østover (også til Østerrike)!» Slik krever et folkeslags instinkter når de ennå er svake og ubestemte. Slik instinkter kan lett viskes ut, kan lett slukkes av et sterkere folkeslag. Men jødene er uten tvil det sterkeste, seigeste og reneste folkeslag som nå lever i Europa, De forstår å gjøre seg gjeldene også under ugunstige betingelser (ja kanskje bedre da enn under gunstige) i kraft av

²⁸ Nietzsche, *Hinsides godt og ondt : forspill til en fremtidsfilosofi*, Side 190

²⁹ Nietzsche, *Hinsides godt og ondt : forspill til en fremtidsfilosofi*, side 191

dyder som man i dag gjerne vil stemple som laster, - fremfor alt takket være en fast og bestemt tro som ikke trenger å skjemme seg for moderne «ideer» Disse nasjonene skulle passe seg godt for all temperamentsfull konkurranse og fiendtlighet! At jødene, om de ønsket – eller om man tvang dem til det slik som antisemittene synes å ville - , allerede nå kunne ha hatt ett overtak, ja bokstavelig talt herredømme, over hele Europa, står fast, At de ikke arbeider for dette målet eller har slike planer , er like sikkert. Fra tid til annen vil og ønsker de snarere, virkelig med ettertrykk, å bli inn- og opsugd i Europa av Europa. De tørster etter endelig å være fastboende et eller annet sted hvor de tillattes og respekteres og kan sette en sluttstrek for nomadelivet og «den evige jøde». Denne trangen og dette draget skal man gi akt på og komme i møte. Derfor ville det være nyttig og rimelig å utvise de antisemittiske skrikhalser fra landet.»³⁰

Etter å ha lest dette lange utdraget fra *Hinsides godt og ondt*, vil det nok være vanskelig å stemple Nietzsche som noen frempreget antisemitt, han advokerer heller for en deportasjon av antisemitter for å trygge omgivelsene til jøder i Tyskland. Han fortsetter her videre med å advokere for enten en opprettelse av en jødisk nasjonalstat eller integrering inn i allerede europeiske nasjonalstater som vil slå hardt ned på antisemittisme. Vi ser også tidligere i sitatet at han roser jødene opp i skyene som ett av de «sterkeste og reneste» folkeslagene som er igjen i Europa, disse ordlyden er så vilt forskjellig fra den vi kommer til å høre fra nazistene senere i sammenligningen at det er vanskelig å tro at de snakker om det samme religionen. Fra denne rosingene opp i skyene, vil vi senere lese i *Antikrist* hvordan Nietzsche gir jødedommen skylden for å ha gitt grobunn for de første kristne, men dette er igjen det mest negative han sier angående jødedommen, men også denne passasjen gir han jødene enormt med ros for hvordan de har klart å holde sin egen kultur intakt til tross for å ha blitt undertrykket i store deler av jødernes europeiske historie.³¹

Nazistenes syn på politikk og demokrati

For å se sammenligningen mellom nazistenes syn på hvordan et land skal se ut og deres syn på demokrati, med hva vi diskuterte rundt Nietzsche tidligere i teksten, har jeg valgt å sette søkelys på meninger og politiske utsagn som stammer fra Adolf Hitler eller andre fremstående nazister. Jeg ønsker å begynne med å differensiere mellom to forskjellige begreper som Hitler

³⁰ Nietzsche, *Hinsides godt og ondt : forspill til en fremtidsfilosofi*. side 191-192

³¹ Nietzsche, *Antikrist Forbannelse over Kristendommen*, side 26

selv brukte angående ordet demokrati, disse to begrepene ble hyppig brukt i hans tidlige politiske karriere. Vi har først det «jødiske demokrati» som vil kjennetegne den styreform som var brukt i Weimar-republikken gjennom mye av mellomkrigstiden. Denne formen for demokrati tillot flere forskjellige ideologier og partier å bli innvalgt inn i den tyske riksdagen. Denne formen ligner mere på det vi regner som ett demokrati i dagens samfunn. Den tillot en fri presse som skulle informere folket i både politiske og sosiale saker og problemstillinger. Denne formen for demokrati ble stadig kritisert av Hitler iblant annet *Min Kamp*,³² denne definisjonen av et demokrati var også i stor grad knyttet opp til den antisemittismen som var en av grunnpilarene i nazistpartiet. Hitler skal selv ha notert ned en formel for hvordan denne formen for demokrati ble styrt av en hemmelig kabal med jøder som: democracy = majority will = public opinion = press = capital = Jew³³. Denne formelen vil relativt forenklet si at siden jødene kontrollerer media så vil de også kontrollere dagsagendaen til helt vanlige mennesker, som i alle hovedsak får sin politiske overbevisning fra nettopp media, denne påvirkningskraften over vanlige mennesker vil også tilsi at de kan pushe og hjelpe sine «nikkedukker» inn i maktposisjoner. Denne konspirasjonsteorien vil vi også komme inn på senere, når vi undersøker nazistenes synspunkt angående jøder. Den andre formen for demokrati som Hitler beskriver er det «germanske demokratiet». Dette skulle da være ett «demokrati» i ordets løseste form, her skulle da en fører bli valgt frem av folket og skulle da utøve et slags innvalgt enevelde hvor staten kunne formes etter utelukkende førerens vilje. Denne formen for «germansk demokrati» ville altså transformert Weimarrepublikken om til en autoritær stat med en valgt diktator. Denne meningen holdt Hitler på frem slutten av 1925.³⁴ Han gikk så over til et annet begrep: nemlig «volksherrschaft» Dette var et mer utopisk begrep som her blir forklart av Christian Kofoed Hansen «Thus, Hitler laid down that the Volksherrschaft consisted of a rule that allowed the people being ‘led and guided’ by ‘its greatest minds’. It was ‘a rule of responsibility of cleverness’ and ‘servicing the people’»³⁵ Dette vil altså ideelt sett være en stat som blir styrt av de som i Hitler øyne var mest skikket til å styre nasjonen. Denne staten ville også måtte kaste alt av representativt folkestyre for at uskikkete kandidater ikke skulle bli valgt, mens de mest egnete skulle ha totalitær kontroll over alt av administrasjon i landet. Når Hitler skulle forklare begrepet volksherrschaft valgt

³² Christian Kofoed Hansen, "Hitler's National Socialist Democracy Concept 1919–1933," *Politics, Religion & Ideology* 23, no. 2 (2022). Side 114, <https://www-tandfonline-com.ezproxy.uis.no/doi/full/10.1080/21567689.2022.2080670>

³³ Hansen, "Hitler's National Socialist Democracy Concept 1919–1933." Side 114

³⁴ Hansen, "Hitler's National Socialist Democracy Concept 1919–1933." Side 126

³⁵ Hansen, "Hitler's National Socialist Democracy Concept 1919–1933." Side 133

han gjerne å sette det opp imot Weimar-republikken eller andre demokratiske samfunn. Ved å sette disse to alternativene opp imot hverandre gjorde han det klart for sine tilhengere at disse to styringsformene ikke var kompatible, og man måtte velge den ene eller den andre. Hitlers holdning ovenfor demokrati og hvordan Tyskland burde styres endret seg over tid, fra å gå fra det Germanske demokratiet til en mere totalitær styringsform i hva han kalte volkherrschaft., Denne endringen tror jeg ikke kom på tilfeldige tidspunkt, men heller gjennom at Hitler ble mere komfortabel som politiker og hans parti fikk en større og større velgermassene noe som gjorde at hans egen posisjon innenfor tysk politikk ble stadig sterkere og sikrere. Dette medførte nok til at han kunne føle seg mere komfortabel med å uttrykke seg i en stadig mer totalitær retning. Det samme gjaldt også når han fikk i oppgave å danne en regjering av General Hindenburg. Dette hadde Hitler hele tiden vært overaskende åpen om til tross for å være en partileder for ett parti som deltok innenfor ett demokrati. Eksempler på dette kan være at når det virket sannsynlig at Hitler fikk spørsmålet om å danne en fungerende regjering, gikk SDP (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*) ut med en oppfordring til en stor demonstrasjon i Berlin mot dette «springbrettet mot et fascistisk diktatur»³⁶ Samtidig som KPD (*Kommunistische Partei Deutschlands*) utlyste til storstreik som en form for demonstrasjon mot utnevnelsen av Hitler som rikskansler.³⁷ Samtidig som han både den 3.februar 1933, hvor han utredet for en rekke generaler om sin plan for de neste 4 årene. Her gikk han kraftig til angrep på både demokratiet og parlamentarismen. Han lovde å «innføre et svært autoritært samfunn som skulle bli kvitt med kreftsvulsten som var demokratiet og fjerne marxistene fra Tyskland». Denne talen ble gjengitt den 20.februar til en rekke industritopper hvor han lovte at «dette skulle bli det siste valget og han skulle danne en sterk stat uavhengig av hvordan valget utartet seg.»³⁸. Ut ifra dette kan man overraskende nok si at Hitler aldri la særlig skjul på hvordan han ønsket at Tyskland skulle se ut, og var helt åpen om at han aldri så på Weimar-republikkens sitt politiske system som en varig løsning på hvordan en Tyskland skulle bli styrt. Han sto heller for en totalitær stat med en «sterk mann» som øverste autoritet og ubundet av grunnlover eller internasjonale traktater.

³⁶ Kitchen, *A History of Modern Germany: 1800 to the Present*. Side 231

³⁷ Kitchen, *A History of Modern Germany: 1800 to the Present*. Side 231

³⁸ Kitchen, *A History of Modern Germany: 1800 to the Present*. Side 234-235

Nazistenes syn på kristendom og jødedom

Nazistene hadde ett svært todelt syn på religion, på den ene siden har vi kristendom som de var ganske nøytrale til, da snakker vi hovedsakelig om tyske protestanter. Denne religiøse gruppen ble i 1933 lovet religionsfriheten når nazistene grep makten.³⁹ Om hensikten bak disse proklamasjonene var med sann og ideologisk tro på kristen religionsfrihet, eller om de hadde ett mere pragmatisk syn på saken i et forsøk på ikke å gjøre seg for upopulære med den religiøse majoriteten i Tyskland så tidlig i sitt regime, er uvisst. Nazistene forsøkte i lengre tid å koordinere og smelte sammen samtlige av de protestantiske kirkene i en stor tysk statskirke. Dette var ett forsøk på å få bukt med, og gjerne også å bruke kirken som en arena for å drive med politisk propaganda. Prosjektet med å slå sammen disse protestantiske bevegelsene feilet i 1937. Katolikkene ble derimot holdt utenfor denne smeltingen, hovedsakelig fordi deres kirke var i ifølge nazistenes ord altfor «jødisk» til å kunne være kompatibel med et slik prosjekt.⁴⁰ Samtidig ble det gjort klart at medlemmer av NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei også referert til som nazistpartiet) kunne være offentlig kristne, så lenge du fulgte en form germansk eller arisk kristendom.⁴¹ For flere av disse kristne i partiet var en gjennomgående tankegang at NSDAP hadde sitt utspring direkte fra tyske kristne bevegelser, at partiet hadde et slags kristent syn på hva som var feil og riktig med Tyskland og at partiet måtte definere jødene som sin viktigste fiende. Dette var riktignok ikke normen i NSDAP, men som sakt en slags kristen minoritet i partiet. Disse har gjennom historien blitt kalt for «positive kristne».⁴² Den andre religiøse fløyen innenfor NSDAP var «Paganisme». Dette var nazister som var inspirert til å opprette en ny tysk religion som delvis var skapt for å bygge legitimitet rundt NSDAP. Paganistene tok aktiv avstand fra kristendommen selv om Paganismen bygget på store deler av protestantismen og tok avstand fra flere av kristendommens dogmer og 1000-års gamle tradisjoner. Paganismen skulle være tysk og aller helst en mere moderne religion, bygget opp for å legitimere og fasilitere nazist-regimet og glorifisere de gamle germanerne, som gjerne blir betegnet som de originale paganerne. Paganismen var naturlig nok i enda større grad mere antisemittisk enn det de «positive kristne» var, dette kommer nok av hvor mye inspirasjon paganistene hadde hentet fra

³⁹ Koehne, Samuel. "Nazism and Religion: The Problem of "Positive Christianity".

Australian Journal of Politics & History 60, no. 1 (2014): 28-42. Side 41

⁴⁰ Richard Steigmann-Gall, *The Holy Reich: Nazi Conceptions of Christianity, 1919-1945* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003). Side 264

⁴¹ Koehne. "Nazism and Religion: The Problem of "Positive Christianity". Side 41

⁴² Steigmann-Gall, *The Holy Reich: Nazi Conceptions of Christianity, 1919-1945*. Side 261

nazismen og at de heller ikke hadde de samme kulturelle båndene med jøder som kristne har. Hvis vi skal se samlet på nazistenes forhold og syn på kristendommen, ser vi klart at synet utviklet seg jo lengre NSDAP holdt makten i Tyskland. Til å begynne med var NSDAP ett sekulært parti, men hadde en klar appell til flere kristne som et motsvar til andre ateistiske ideologier. Det var også åpenbart at nazistene vurderte å i flere tilfeller, aktivt brukte kristendommen til å legitimere seg selv, det kan ses i partiets syn på Jesus. Ifølge nazistene ble Jesus aktivt drept av jødene, og Luther turte å gjøre opprør mot den «jødifiserte» katolske kirken og dannet en tysk-protestantiske kirke som et symbol på nasjonalånden. Dette var en av grunnene til at Luther ble nevnt som en av verdenshistoriens første nazister.⁴³ Denne formen for historiebruk gjorde at nazismen senere aktivt måtte ta avstand fra kristendommen. Etter at opprettelsen av en tysk-protestantisk statskirke feilet, ble NSDAP et stadig mer fiendtlig sted mot de forskjellige formene av protestanter i Tyskland. Det førte ikke til noen stor undertrykkelse, mest sannsynlig fordi protestantene utgjorde en for stor og lojal del av den tyske befolkning til å føre noen større form for diskriminering imot, slik det ble utført mot andre religioner eller folkegrupper som nazistene mislikte.

Når vi da skal se på hvordan nazistene så på jødene vil vi nok gjennomgående se et ondt menneskesyn. Antisemittisme lå til grunnen for selve verdenssynet til NSDAP. Det var i grunnen ikke bare NSDAP som var åpenbare antisemitter i Tyskland i denne tidsperioden, men mer eller mindre store deler av det tyske samfunnet, og dette stammet helt tilbake til slutten av 1.verdenskrig.⁴⁴ Man kunne allerede etter Versailles-traktaten se propaganda i Tyskland som promoterte den såkalte «Stab in the back» (*Dolchstoßlegende*) -teorien. Denne konspirasjonsteorien var basert på at Tyskland ikke tapte 1.verdenskrig på grunn av trippelentens blokade av Tyskland, sentralmaktens numeriske undertall i menn som kunne trenes til soldater, eller trippelentens industrielle overlegenhet. Tapet skyldtes et svik innefra, enten krigsprofitterende eller defaitisme blant Tysklands jøder.⁴⁵ Denne teorien og den påfølgende antisemittismen brukte det nyetablerte nazistpartiet som springbrett for å få støtte for sine egne dypt antisemittiske ideer og ideologiske forslag. Dette hatet mot jøder gjennomsyret hele nazismens verdenssyn.

⁴³ Steigmann-Gall, *The Holy Reich: Nazi Conceptions of Christianity, 1919-1945*. Side 265-266

⁴⁴ Alon Confino, *A world without Jews: The Nazi imagination from persecution to genocide* (New Haven: Yale University Press, 2014). Side 29

⁴⁵ Donald Bloxham, *The Final Solution: A Genocide*,(Oxford: Oxford: Oxford University Press, 2009). Side 135

Tidligere i bacheloroppgaven kom jeg inn på hvordan hele måten Hitler definerte det tyske demokratiet på, var gjennomsyret av antisemittisme og i tråd med datidens konspirasjonsteorier om at jødene hadde en skjult innflytelse over den daværende administrasjonen i Tyskland. Denne antisemittismen kom også godt til syne når NSDAP ble det regjerende partiet i Tyskland i 1933. Når denne maktovertakelsen skjedde kom det en eksplosjon av voldelig adferd og diskriminering mot den jødiske befolkningen i flere tyske byer.⁴⁶ Denne plutselige opptakten i anti-semittisk vold var på ingen måte tilfeldig og var på mange områder fasilitert av Nazistene, særlig etter 22. februar 1933, hvor Hermann Göring tok over som innenriksminister ble flere av de sivile beskyttelsene jødene hadde nytt godt av, fjernet. Disse beskyttelsene hadde de hatt siden Weimar-republikken og dets relativt demokratiske lover og religiøse vern. Disse ble fjernet noe som gjorde at for eksempel politiet i stor grad sluttet å gripe inn imot anti-semittiske angrep, men istedenfor kunne stå passivt som en tilskuer under unnskyldningen: «police duties do not include the protection of jews».⁴⁷ Denne antisemittismen var ikke bare til stede iblant deler av den ordinære tyske befolkningen, men også helt oppe i toppen av NSDAP. Adolf Hitler skrev selv i *Mein Kampf* at han gjorde sin guds arbeid ved å forsvare seg selv mot jøden.⁴⁸ Det var slike sitater som gjorde det åpenbart for de fleste at man i nazistenes Tyskland ikke bare kunne komme unna med å angripe jødiske rettigheter, men også bli belønnet av regjeringspartiet. Det skal gjøres klart at mye av denne etterfølgelsen var orkestret av Nazistpartiet, men vi finner også tilfeller av mere improvisert og sporadiske voldshandlinger utført av deler av sivilbefolkningen. Mye av retorikken nazistene ytret om jødene gjenga ett narrativ om hvordan jøder ikke passet inn i en nasjonalstat, at de heller var en slags rotløse verdensborgere som aldri vil kunne gi sin lojalitet til en spesifikk nasjon, men heller har lojaliteten til «sitt folk». Dette vil gjøre at man med nazistenes logikk aldri vil kunne stole på at jødene kunne sette Tyskland eller det tredje rike før sin egen kulturelle arv. Denne tankegangen hadde vært til stede i Europa helt tilbake til den franske revolusjonen.⁴⁹

Når man tenker på all denne oppmerksomheten og skylden jødene fikk av nazistene og andre anti-semittiske deler av det tyske samfunnet kan det kanskje være overraskende å se at den jødiske befolkningen bare utgjorde omtrent 0,6% av den tyske befolkningen (omtrent 437 000

⁴⁶ Confino, *A world without Jews: The Nazi imagination from persecution to genocide*. Side 28-29

⁴⁷ Confino, *A world without Jews: The Nazi imagination from persecution to genocide*. Side 30

⁴⁸ Confino, *A world without Jews: The Nazi imagination from persecution to genocide*. side 31

⁴⁹ Confino, *A world without Jews: The Nazi imagination from persecution to genocide*. side 31

av 65 000 000) rundt nazistenes maktovertakelse, omtrent 130 000 av disse flyktet fra Tyskland i de neste 4 årene.⁵⁰ Jødene var hovedsakelig også konsentrert rundt storbyer, noe som gjorde at mange tyskere på landsbygda eller i mindre byer/tettsteder kanskje aldri hadde møtt en jøde.⁵¹ Opprettelsen av konsentrasjonsleirer var også ett prosjekt som Hitler kastet seg ut i mer eller mindre med en gang han kom til makten. Dette var større fangeleirer som ble brukt til både etniske minoriteter, politiske motstandere, fagforeningsledere og selvfølgelig jøder. Jødene ble ikke bare sett på som forrædere eller illojale mot hjemlandet, men ble også sett på som biologiske undermennesker i nazistenes syn på de forskjellige rasene som eksisterte. De ble mer sett ned på enn de «syke» tyskerne og var ifølge nazistene ett parasittisk forurensende folkeslag, med ingen form for autentisk kultur. De var dermed enn naturlig, nesten biologisk fiende, mot den ariske rase som var den øverste på den nazistiske pyramiden over rasene og det var disse to rasene som kjempet en evig krig mot hverandre.

Hitler beskrev selv jødene som meget intelligente, men meget ondskapsfulle og bygget så videre på flere fordommer om jødene som hadde eksistert helt siden middelalderen.⁵² Disse konsentrasjonsleirene kom til å bli helt avgjørende for Hitler og hans såkalte «endelige løsning». Denne politiske beslutningen ble tatt under Wannsee-konferansen i 1942, hvor Hitler og nazistene til slutt gikk inn for å systematisk utrydde jødene fra deres landområder i Europa. Tidligere hadde Hitler og nazistoppene flørtet med tanken på å tvangsdeportere de europeiske jødene til Madagaskar, Sibir eller Palestina, men ingen av disse områdene var tilgjengelige nok grunnet de alliertes marine eller den sovjetiske hæren.⁵³ Når nazistene gikk tom for alternative måter å deportere jødene bort på, kom de frem til den endelige løsningen, som endte opp med å bli at samtlige jøder i Europa skulle deporteres til arbeidsleier hvis de var friske, sterke menn som kunne tåle tøft infrastrukturarbeid. Hvis du da ikke falt under disse to kategoriene, ville du bli sendt til Nazistenes berømte dødsleire. En av de ledende tyske nazistene, Heinrich Himmler, sa i en tale i en begravelse 9.juni 1942 at «de europeiske

⁵⁰ Confino, *A world without Jews: The Nazi imagination from persecution to genocide*. side 89

⁵¹ Confino, *A world without Jews: The Nazi imagination from persecution to genocide*. side 89

⁵² Bloxham, *The Final Solution: A Genocide*. Side 140

⁵³ Bloxham, *The Final Solution: A Genocide*. Side 224

jødene vil være utslettet innen ett år»⁵⁴ Nazistene endte opp med å drepe omtrent 6 millioner jøder i perioden 1933-1945, samtidig som bare 1,3 millioner jøder som bodde i Tyskland eller i andre tysk-okkuperte/allierte land, overlevde krigen i Europa.⁵⁵

Konklusjon

Når vi ser på helheten i denne oppgaven står det meget klart at filosofen Friedrich Nietzsche og Det tyske nazistpartiet hadde svært ulike meninger om mye innenfor temaene politikk og religion. Denne bacheloroppgaven er på ingen måte ment å representere hele spennet av politiske meninger eller nyanser som de to partene har, men heller ment som en slags forenklet versjon av disse to viktige delene av tysk idehistorie. Måten andre akademikere kan videreutvikle denne artikkelen, vil kunne være å dra inn flere elementer eller legge inn andre tyske meningsbærere, her kan ett godt tips være Martin Heidegger som en bro mellom de to ulike partene. Dette er på grunn av Nietzsches åpenbare filosofiske innflytelse på Heidegger og senere det faktum at Heidegger meldte seg selv inn i NSDAP.⁵⁶ Jeg vil igjen sterkt understreke at jeg har måtte begrenset min oppgave, så hvis vi noen gang skal kunne gi en mer underbygget konklusjon på min problemstilling, så vil det kreve at man bygger videre på dette spørsmålet i en veldig mye større oppgave. Denne viderebyggingen kan også ta et større oppgjør med partenes syn på kjønnsroller, kunst, rasesyn og krig. Dette er alle tema som jeg godt kunne lagt til i denne sammenligningen, men ikke fikk plass hovedsakelig på grunn av oppgavens krav om lengde. Når vi nå skal undersøke hva likheter og forskjeller som faktisk var mellom Friedrich Nietzsche kan vi starte med det som var nærmest. Spesielt i tankene rundt hvem som burde styre ett land, kan man se likhetstrekk i Nietzsche som fokuserte på Geniet, samtidig som han kritiserer demokratiet for å forfremme middelmådighet. Dette er noen av de samme ideene som Hitler fremmer i volkherrschaft, hvor de kun er skikkete kandidater eller såkalte genier som skal styre en totalitær form for nasjon. Da helst uten noen form for parlamentarisme eller folkestyre som av samme grunner som Nietzsche ikke ønsket å promotere populære såkalte uskikkete ledere. Dette er igjen ikke helt likt Nietzsche mere

⁵⁴ Bloxham, *The Final Solution: A Genocide*. Side 231

⁵⁵ Michael Fleming. "Christian Gerlach. *The Extermination of the European Jews*." Hentet 07.05.2023 fra <https://web-p-ebsohost-com.ezproxy.uis.no/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=4bcdcc6b-8fb9-444c-92fa-ef85f593440d%40redis>

⁵⁶ Joseph Grange. "Heidegger as Nazi: A Postmodern Scandal." *Philosophy East and West* 41, no. 4 (1991): side 515-516. <https://www.jstor.org/stable/pdf/1399647>

aristokratiske stat, men hovedideen om at bare de mest skikkete burde lede ett land med uinskrent makt er der for begge parter. Men her stopper likhetene. Nietzsche som var født inn i et aristokrati var også en sterk motstander av nasjonalister og sosialister, dette ville nok føre han i konflikt med nazistenes enorme fokus rettet mot nasjonen Tyskland og Tysklands skjebne. Nietzsche ville nok ha mislikt dette sterkt og det ville nok vært en stor barriere for han.

Vi ser disse forskjellene øker når vi flytter fokus over til den religiøse delen av denne oppgaven. Ingen av partene har heller klare likheter i sine tanker rundt kristendommen. Nietzsche holdt aldri tilbake, særlig ikke i *antikrist* som nærmest er 150-sider langt manifest på hvordan kristendommen ødelegger den vestlige kulturen, og burde forlates og ødelegges for de neste generasjonenes beste. Nazistene var i større grad tolerante mot sin egen form for positiv kristendom, men var generelt også motstandere av institusjonene som kristendommen hadde bygget opp. Disse institusjonene var en av grunnene til at de prøvde å samle protestantene i en nazisledet statskirke. Selv om dette feilet var de alltid ganske likegyldige når det kom til de kristne, de turte aldri å legge seg for mye på kant med den protestantiske kirken grunnet at majoriteten av tyskere på den tiden var protestanter. Alt i alt er det nok synet på jødedommen som er det klart største gapet mellom de to partene, nazistregimet er naturlig nok kjent som ett av verdenshistoriens mest grufulle og grusomme regimer, hovedsakelig på grunn av deres konsentrasjonsleirer og deres endelige løsning på det jødiske spørsmålet. Denne forfølgelsen og rene forsøket på å utrydde jødedommen fra Europa var den klare motsetning til Nietzsches meget positive syn på de europeiske jødene, denne positivismen kommer av hans store beundring for hvordan jødene i motgang og medgang gjennom historien, har greid å holde på en slags form for kultur. Han går også hardt ut mot antisemitter og argumenterer for å utvise de fra landet. Dette ville da naturlig nok falt nazistene hardt for brystet å lese denne kondemnasjonen. Dette er nok den største differansen og kanskje det er her vi sliter med å se Nietzsche som noen utpreget nazist. Når vi da ser helheten av denne sammenligningen kan vi nok sterkt fastslå at å kalle Nietzsche noen ideologisk gudfar for nazismen, ville vært ekstremt uærlig mot Nietzsche. I temaene vi har undersøkt i denne teksten ser vi enorme ideologiske og politiske forskjeller mellom de to partene. Det kan være realistisk å tro at disse partene ville vært politiske motstandere hvis de hadde eksistert i det samme politiske tidsrom/klima, men som sagt tidligere dette kan bli spekulativt og krever en lengre artikkel skrevet.

Litteraturliste

Bloxham, Donald, *The Final Solution: A Genocide*, Oxford: Oxford University Press, 2009.

Bromley, Jonathan. *Russia 1848-1917*. Oxford: Heinemann, 2002.

Confino, Alon. *A World without Jews: The Nazi Imagination from Persecution to Genocide*. New Haven: Yale University Press, 2014.

Fleming, Michael. Christian Gerlach. *The Extermination of the European Jews*. Oxford University Press, 2017.

Golomb, Jacob, and Robert S Wistrich. *Nietzsche, Godfather of Fascism?: On the Uses and Abuses of a Philosophy*. Princeton: Princeton University Press, 2009.

Grange, Joseph "Heidegger as Nazi: A Postmodern Scandal." *Philosophy East and West* 41, no. 4 (1991): 515-22. <https://www.jstor.org/stable/pdf/1399647>

Hansen, Christian Kofoed. "Hitler's National Socialist Democracy Concept 1919–1933." *Politics, Religion & Ideology* 23, no. 2 (2022): 111-37. <https://www-tandfonline-com.ezproxy.uis.no/doi/full/10.1080/21567689.2022.2080670>

Kitchen, Martin. *A History of Modern Germany: 1800 to the Present*. Chichester: John Wiley & Sons, 2011.

Newman, Michael. *Socialism : A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Nietzsche, Friedrich. *Avgudenes Ragnarok, Eller Hvordan Man Filosoferer Med Hammeren*. Oslo: Spartacus Forlag, 2013.

Nietzsche, Friedrich. *Menneskelig, Alt for Menneskelig—En Bok for Frie Ånder*, Oslo: *Spartacus Forlag* 2013.

Nietzsche, Friedrich. *Moralens Genealogi: Et Stridsskrift*. Oslo: Spartacus Forlag, 2013.

Nietzsche, Friedrich. *Antikrist : Forbannelse over Kristendommen*. Oslo: Spartacus, 2013.

Nietzsche, Friedrich. *Ecce Homo : Hvordan Man Blir Det Man Er*. Oslo: Spartacus, 2013.

Nietzsche, Friedrich. *Hinsides Godt Og Ondt : Forspill Til En Fremtidsfilosofi*. Oslo: Spartacus, 2013.

Siemens, Herman W. "Nietzsche's Critique of Democracy (1870—1886)." *Journal of Nietzsche Studies* 38, no. 1 (2009): 20-37. <https://www.jstor.org/stable/20717973>

Steigmann-Gall, Richard. *The Holy Reich: Nazi Conceptions of Christianity, 1919-1945*. New York: Cambridge University Press, 2003.

Whyte, Max. "The Uses and Abuses of Nietzsche in the Third Reich: Alfred Baeumler's 'Heroic Realism'." Hentet 21.03.2023 fra <https://www.jstor.org/stable/pdf/30036502>

Young, Julian. *Friedrich Nietzsche: A Philosophical Biography*. New York: Cambridge University Press, 2010.